

DELPROSJEKT

Det samiske perspektiv på strategisk nivå i nye Hamarøy kommune

Utarbeidet: 17.09.19	Delprosjektleder: Lars Filip Paulsen
Vedtatt:	Ansvarlig: Fellesnemda
Sist revidert:	

Innhold

1	Innledning.....	2
1.1	Oppdragsbeskrivelse.....	2
1.2	Bakgrunn og formål med delprosjektet.....	2
2	Begrepsforståelse – det samiske perspektiv.....	3
3	Lovmessig grunnlag for samiske rettigheter og krav til forvaltning.....	5
3.1	Gjeldende rett.....	5
3.2	Samene som urfolk.....	6
3.3	Samerettens utvikling i korte trekk.....	6
3.4	Grunnlovens § 108.....	7
3.5	FN-konvensjonen om sivile og politiske rettigheter (SP).....	8
3.6	ILO-konvensjon nr. 169 om urfolk og stammefolk i selvstendige stater.....	8
3.7	Konsultasjonsavtale som følge av ILO-konvensjonen.....	8
3.8	Sameloven.....	9
3.9	Sametinget.....	9
3.10	Konvensjonen om biologisk mangfold (CBD).....	9
3.11	Minoritetsspråkpakten.....	9
3.12	Andre lover og forpliktelser.....	10
4	Forvaltningsområdet for samisk språk.....	11
4.1	Generelle bestemmelser for forvaltningsområdet for samisk språk.....	11
4.2	Tysfjord kommune som samisk språkforvaltningskommune.....	12
4.3	Ny språkområdeordning og kommunekategorier.....	14
4.4	Anbefalinger for Nye Hamarøy.....	16
5	Samisk språk i den kommunale forvaltningen – Hábmera suohkan/Hamarøy kommune som samisk språkforvaltningskommune...	18
5.1	Plan for forvaltning og utvikling av lulesamisk språk – språkplan.....	18
5.2	Aktivitetsplan.....	18
6	Utvikling av samisk språk- og kultur i nye den nye kommunen.....	29
6.1	Samarbeid med Árran – lulesamisk senter.....	29
6.2	Språkressursenter.....	29
6.3	Drag skole som lulesamisk profilskole.....	30

1 Innledning

1.1 Oppdragsbeskrivelse

Fellesnemnda for Nye Hamarøy fattet den 28.03.2019, i sak 38/19 STYRKING AV PROSJEKTORGANISASJON/NYE HAMARØY KOMMUNE MED RESSURSER FOR Å JOBBE MED SAMISKE SAKER - DISKUSJON, følgende vedtak;
«Prosjektleder bes snarest å rekruttere nødvendige ressurser innenfor en budsjetttramme på kr. 300.000».

I et møte av 14.05.2019 mellom Tysfjord kommune og prosjektleder for FND Ørjan Higrav ble følgende besluttet;

- Arbeidet med det overordnede samiske perspektiv blir et delprosjekt for Fellesnemnda, og innarbeides i styringsdokumentet
- DP leder blir Lars Filip Paulsen. Øvrige deltakere i DP blir: Egil Skálltje, Gunnar Solstrøm og May-Sissel Thomassen

Det ble enighet om at følgende skal utredes/avklares;

- Det samiske perspektiv på strategisk nivå (hele kommunen), jf. arbeidet med strategisk arbeid i Nye Hamarøy kommune.
- Aktivitetsplan (søknad som skal sendes sametinget innen 31.8.2019)
- Språkplan
- Opplæring

1.2 Bakgrunn og formål med delprosjektet

Stortinget vedtok i juni 2017 å dele Tysfjord kommune, slik at nordøstsiden av kommunen blir en del av Nye Narvik og sørvestsiden av kommunen blir en del av Nye Hamarøy kommune.

I intensjonsavtalen mellom Tysfjord kommune og Hamarøy kommune av 12.12.2016 ble det fattet følgende om forvaltning av samisk språk;

- Samisk språk skal gjenspeile seg i skole, helse og omsorg, forvaltning og kultur
- Den nye kommunen tilslutter seg språkområdeordningen/forvaltningsområde for samisk språk

Regjeringen besluttet 20.04.2018 å innlemme nye Hamarøy kommune i forvaltningsområdet for samisk språk fra 1. januar 2020.

«I dag er Tysfjord kommune den eneste lulesamiske kommunen i forvaltningsområdet for samisk språk. Tysfjord og Hamarøy har inngått en intensjonsavtale om at de ved sammenslåing ønsker å bli en kommune i forvaltningsområdet for samisk språk. – Jeg er opptatt av å sikre lulesamenes videre språkrettigheter. Det er derfor viktig at nye Hamarøy kommune blir en del av forvaltningsområdet for samisk språk når Tysfjord kommune opphører fra 2020» -sitat kommunal- og moderniseringsminister Monica Mæland.

De økonomiske virkemidlene for samisk språkforvaltning knyttet til gamle Tysfjord kommune, overføres i sin helhet til Nye Hamarøy kommune fra 01.01.2020.

2 Begrepsforståelse – det samiske perspektiv

(hentet i sin helhet fra delprosjekt 10.2.2 Plan for Helse og omsorg da dette er en god beskrivelse og forståelse av det samiske perspektivet)

Livsverden er et begrep fra fenomenologisk filosofi og relevant fagkunnskap innen helsefagene. Det er en subjektiv verden hver av oss lever i. Det er personlig opplevd, men en konkret og meningsbærende verden. Min livsverden er slik jeg ser den og lever i.

Livsverden er relevant for å utforske og forstå ulikheter mellom kulturer, fordi livsverden også rommer historie, både den enkeltes levde historie og erfaringer, men og et folks historie. Forskningspolitikk er en betegnelse som brukes om den offentlige politikk som norske myndigheter førte for å assimilere samene i det norske samfunnet. Fra 1850 var den offisielle norske politikken at samene skulle assimileres i det norske samfunnet.

Et eksempel på en tydelig forskjell mellom norsk og samisk livsverden, er bohistorie. De samene som står på terskelen til å motta tjenester i kommunehelsetjenesten, er tredje generasjon i hus. Besteforeldrene var født og oppvokst i gamle. Med den erfaringen oppdro de sine barn, som også preget sine barn. Nyere generasjonen har også «gammehistorier» med seg i sin livsverden. Når gammen ikke skulle brukes mer, ble den igjen overlatt til naturen. Det er derfor sparsomt med bevarte gammer som viser bohistorie. I norsk livsverden bodde folk i flere generasjoner i en fiskerbonde gård, slik de er beskrevet fra midten og andre halvdel av 1800-tallet. Mange av disse gårdene er fortsatt bevart og kan sees og studeres.

Hamarøy kommune blir Lulesamisk forvaltningskommune. I det ligger det et betydelig ansvar som er hjemlet i lov, grunnlovens §108 som sier: “Det påligger statens myndigheter å legge forholdene til rette for at den samiske folkegruppe kan sikre og utvikle sitt språk, sin kultur og sitt samfunnsnivå”.

Ofta forklarer man «Det samiske perspektivet» ved å vise til samiske rettigheter, språk og kultur. Dette er viktige momenter eller aspekter i en innledende forståelse av «det samiske». Alle disse tre aspektene representerer imidlertid i seg selv store livsområder som i dag er gjenstand for refleksjon og diskusjon både innad og utenfor det samiske miljøet. Grunnleggende sett henger dette sammen med alle menneskers behov for å bli møtt og forstått med utgangspunkt i egen kultur (verdier, holdninger, sosiale normer, omgangsformer osv.), og ikke minst i et språk som kan romme livsviktige erfaringer og uttrykk for mening. Undersøkelser viser at også samiske pasienter ønsker å bli møtt med interesse, ydmykhet for både det som kan uttrykkes og det som er vanskelig å sette ord på (selv innenfor det egne språket). Dette krever både det vi kaller kulturforståelse og kultursensitivitet. Dette må sies å være avgjørende for både det å gi hjelp og det å motta hjelp.

Kulturforståelse forutsetter en kompetanse og en evne til å se og forstå hvordan vi alltid allerede er «fanget» i vårt eget kulturelle perspektiv og at vi aldri uten videre kan forutsette at den vi skal hjelpe kan forstås innenfor våre egne kulturelle, språkmessige ramme. Kulturforståelse er anerkjennelse av at vi ofte ikke forstår det som pasienten opplever som avgjørende i forhold til et godt og meningsfullt liv. Kultursensitivitet som kompetanse og holdning handler om å opptre på en slik måte at vi som profesjonelle både anerkjenner vår egen tilkortkommenhet og den andres absolutte krav til å bli møtt med den interesse og omtanke og vilje til å forstå sammen. Denne viljen til å forstå handler i praksis om å åpne for måter til å komme til mening sammen på. Det krever med andre ord at vi gjennom opplæring og refleksjon blir bevisst gode kommunikasjonsmåter som gir rom for nettopp kulturforståelse. Vi må opparbeide forståelse av hvilket menneskelig fenomen kultur er for å kunne være kultursensitive.

For å tilfredsstille lovens krav i helse- og omsorgstjenester er vi nødt til å utarbeide en overordnet strategi på at vi er en lulesamisk forvaltningskommune. Det må inn krav om lulesamisk språk og

kultur kompetanse i strategiske kompetanseplaner, og det må etterspørres og stilles krav til godkjente tolker innenfor lulesamisk språk som kan være tilgjengelig når man trenger det. Rekruttering av lulesamiskspråklig personell, herunder helsepersonell, er en utfordring.

Norske myndigheter er forpliktet gjennom et omfattende lovverk å tilby den samiske befolkningen likeverdige tjenester. Like tjenester er ikke det samme som likeverdige tjenester, men likeverdighetsprinsippet skal sikre samiske pasienter en differensiert og tilpasset helsetjeneste som ivaretar det lulesamiske språk og kultur.

Å løfte det samiske perspektivet og utvikle Hamarøy til en nasjonal kompetansearena for lulesamisk språk og kultur er et ledelsesansvar både politisk og administrativt.

Det nye kommunestyret må gi rammene og retningen til nye forvaltningskommunen. Administrasjonen må iverksette kommunestyrets politikk.

Samelovens språkregler gir borgerne språklige rettigheter i møte med ulike offentlige organ. Det gjelder oversettelse av regler, kunngjøringer og skjema til lulesamisk, rett til svar på samisk, utvidet bruk av lulesamisk i rettsvesenet, utvidet rett til bruk av lulesamisk i helse- og sosialsektoren, individuelle kirkelige tjenester, rett til utdanningspermisjon og rett til opplæring i lulesamisk. Kommunens hjemmeside skal gi innbyggerne god informasjon om tjenestene og at dette presenteres på lulesamisk og norsk.

På enhetsnivå, og her i helse- og omsorgssektoren, er det også viktig at det samiske perspektivet er et lederansvar. Ledere og ansatte skal settes inn i og få muligheter til å reflektere over egne erfaringer i møtet med det lulesamiske.

Det er kommunene som skal oppfylle lovverket og tilby den lulesamiske befolkningen et godt tjenestetilbud. Et viktig funn i samisk språkundørsøkelse er at det har stor betydning hvordan kommunene har valgt å arbeide for å forbedre språksituasjonen og hvordan arbeidet er organisert. Rapporten viser at kommuner hvor lokalpolitikere er positive til språkarbeidet, også er mer offensive i språkarbeidet.

Den lulesamiske befolkningen er få og det er ca. 700 som snakker lulesamisk. Både kommunen og Helse Nord har utfordringer med å gi helsetjenester tilrettelagt for den lulesamiske befolkningen.

3 Lovmessig grunnlag for samiske rettigheter og krav til forvaltning

3.1 Gjeldende rett

Samiske språk er de språkene i Norge som har sterkest lovforankring i dag og samiske språk har et særskilt vern gjennom lovverk, både nasjonale lover og internasjonale konvensjoner.

Grunnloven § 108 etablerer en plikt for statlige myndigheter til å legge til rette for at den samiske folkegruppen kan sikre og utvikle sitt språk, sin kultur og sitt samfunnsliv. Denneplikten er gjennomført og konkretisert blant annet gjennom språkreglene i samelovens kapittel 3.

I sameloven § 1-5 er det fastsatt at samisk og norsk er likeverdige språk, og at de skal være likestilt språk etter nærmere bestemmelser i kapittel 3 i loven. Ellers finnes det enkeltbestemmelser om bruk av samisk språk i en rekke andre lover (opplæringsloven, stadnamsloven, barnehageloven, domstolloven og i flere lover for og omsorgsektoren).

Selv om både mållova § 1 og sameloven § 1-5 slår fast likeverd og likestilling mellom språk, er det i begge tilfeller spørsmål om at det ene språket står svakere som bruksspråk enn det andre. Det er det som har motivert et særskilt lovvern. Det gjelder for nynorsk i mulighet til bokmål, og for samisk i mulighet til norsk. For samisk kommer dette forholdet i tillegg til uttrykk ved at samisk språk er vernet i Grunnloven § 108.

Språkreglene i samelovens kapittel 3 gir innbyggerne språklige rettigheter i møte med ulike offentlige organ. Det er fastsatt at lover og forskrifter av særlig interesse for hele eller deler av det samiske folket skal oversettes til samisk. Ut over dette er det flere mer detaljerte regler som gir rett til å bli besvart på samisk, rettighet til bruk av samisk i kontakt med ulike deler av det offentlige forvaltnings- og tjenesteapparatet, rettighet til individuelle kirkelige tjenester på samisk, rettighet til utdanningspermisjon og rettighet til opplæring i samisk. Noen av bestemmelsene gjelder bare innenfor det som er definert som forvaltningsområdet for samisk språk, mens andre gjelder i hele landet.

Gjennom en lovendring som ble gjeldende fra 1. januar 2003, kom det inn i sameloven en ny bestemmelse om at Sametinget skal arbeide for vern og videre utvikling av samiske språk i Norge. I forarbeidene ble det streket under at flertallsformen var brukt nettopp for å presisere at vi i Norge har flere samiske språk, og i tillegg til nordsamisk, lulesamisk og sørsamisk ble også her nevnt østsamisk (skoltesamisk). Det het at Sametingets arbeid skulle omfatte alle disse. Etter sameloven er det Sametinget som skal arbeide for vern og videre utvikling av samiske språk i Norge. Sametinget skal være den viktigste premissleverandøren i samisk språkpolitikk – som i samepolitikken ellers.

Norske nasjonale myndigheter har likevel et overordnet ansvar for samiske språk. Dette ansvaret har en særlig sterk rettslig forankring gjennom grunnlovsbestemmelsen som pålegger statlige myndigheter å legge forholdene til rette for at den samiske folkegruppen kan sikre og utvikle sitt språk, sin kultur og sitt samfunnsliv.

Samiske språk har også et overordnet folkerettslig vern ved at den samiske folkegruppen i Norge er definert som urfolk etter ILO-KONVENSJON nr. 169 om urfolk og stammefolk i selvstendige stater. Hovedprinsippet i ILO-KONVENSJONEN er urfolks rettighet til å bevare og videreutvikle sin egen kultur, og de forpliktende myndighetene har til å iverksette tiltak for å støtte dette arbeidet. Konvensjonen anerkjenner blant annet urfolks ønsker om å opprettholde og utvikle videre sin identitet, sitt språk og sin religion innenfor rammen av de statene de lever i.

Samisk har også folkerettslig vern gjennom den europeiske pakten om regions- eller minoritetsspråk (også kalt minoritetsspråkpakten). Pakten ble underskrevet i 1992, Norge ratifiserte den i 1993, og tok til å gjelde i 1998. Som konvensjonspart plikter dette.

Norge må rapportere på gjennomføringen av minoritetsspråkpakten til Europarådet hvert tredje år. Det ble sist gjort i 2018. For oppfølging av pakten er det opprettet en ekspertkomité med ett medlem per konvensjonspart (stat). Kulturdepartementet har overordnede fagansvar for en sektorovergripende språkpolitikk i Norge, som også omfatter de samiske språkene og språkene til de nasjonale minoritetene. Kommunal- og moderniseringsdepartementet (KMD) har et overordnet ansvar for gjennomføringa av språkreglene i samelov og den europeiske pakten om regions- eller minoritetsspråk. KMD har også ansvar for samordning av politikk og tiltak for de samiske språkene og språkene til de nasjonale minoritetene.

Det er statens ansvar å sikre at hensynet til samene blir ivaretatt. Samtidig legger staten til grunn at kommuner og fylkeskommuner på eget initiativ, og som en del av lokaldemokratiet, også følger opp forpliktelsene sine overfor de samiske innbyggerne.

3.2 Samene som urfolk

Urfolk har et særskilt vern etter menneskerettighetene. Samene har status som urfolk i Norge.

Som urfolk er samene beskyttet av folkerettens bestemmelser om urfolks rettigheter. Særlig viktig er FNs konvensjon om sivile og politiske rettigheter (SP) og ILO-konvensjon nr. 169 om urfolk og stammefolk i selvstendige stater. Disse konvensjonene gir urfolk rett til blant annet å bevare og videreutvikle sin egen kultur. Statene skal treffe tiltak for å sikre dette. Et annet viktig internasjonalt instrument er FNs erklæring om urfolksrettigheter, som ble vedtatt av FNs generalforsamling i 2007. Urfolkserklæringen gir viktige politiske føringer for statene, og flere av bestemmelsene i erklæringen bygger på generelle menneskerettsbestemmelser fra ulike internasjonale konvensjoner.

Menneskerettsvernet reflekteres også i Grunnloven § 108, der det heter at statens myndigheter skal legge forholdene til rette for at den samiske folkegruppe kan sikre og utvikle sitt språk, sin kultur og sitt samfunnsliv.

3.3 Samerettens utvikling i korte trekk

Samerettsutvalget ble første gang oppnevnt av den norske regjeringen 10. oktober 1980 for å utrede samiske kulturelle, politiske rettigheter, og de samiske rettighetene knyttet til land, vann og ressurser i Finnmark. Utvalget ble gjenoppnevnt 1. juni 2001 for å utrede samiske rettigheter knyttet til land og vann i Troms og sørover til Hedmark.

Bakgrunnen for regjeringens opprettelse av utvalget i 1980 var de omfattende demonstrasjonene for samiske rettigheter og mot utbyggingen av Alta-Kautokeino-vassdraget på slutten av 1970-tallet og begynnelsen av 1980-tallet. Demonstrasjoner og ulike andre aksjoner førte i 1980 til at regjeringen aksepterte å utrede eventuelle samiske rettigheter i Finnmark.

Utvalgets mange og omfattende juridiske og historiske utredninger av forholdene i Finnmark og fastlandet sørover til Hedmark, har i særlig grad bidratt til utvikling av den norske sameretten. Spesielt viktig var utredningen *NOU 1984: 18 Om samenes rettstilstand*. Denne utredningen banet veien for en grunnlovsbestemmelse om vern og utvikling av samisk kultur og samfunnsliv, sameloven og etablering av Sametinget.

Utvalgets utredninger og generelle bidrag til fokus på og innhold i norsk samepolitikk bidro også til Norges ratifisering av ILO-konvensjonen om urfolks rettigheter (konvensjon nr. 169 om urfolk og stammefolk i selvstendige stater) i 1991 og anerkjennelsen av samene i Norge som urfolk i tråd med konvensjonen.

Samerettsutvalget I anbefalte i 1997 (NOU 1997: 4 Naturgrunnlaget for samisk kultur) at statens grunn i Finnmark skulle overføres i befolkningen eie. I 2005 ble den såkalte finnmarksloven vedtatt og de faste eiendommer i Finnmark fylke som Statskog SF eide ble overtatt av Finnmarkseiendommen sommeren 2006 (finnmarksloven § 49).

Innstillinger fra Samerettsutvalget I

NOU 1984: 18 Om samenes rettstilstand, formann: Carsten Smith

NOU 1993: 34 Rett til og forvaltning av land og vann i Finnmark. Bakgrunnsmateriale for Samerettsutvalget, formann: Tor Falch

NOU 1994: 21 Bruk av land og vann i Finnmark i historisk perspektiv. Bakgrunnsmateriale for Samerettsutvalget

NOU 1997: 4 Naturgrunnlaget for samisk kultur

NOU 1997: 5 Urfolks landrettigheter etter folkerett og utenlandsk rett

Innstillinger fra Samerettsutvalget II

NOU 2007: 13 Den nye sameretten, leder Jon Gauslaa

NOU 2007: 14 Samisk naturbruk og retts-situasjon fra Hedmark til Troms — Bakgrunnsmateriale for Samerettsutvalget

I norsk rett fremgår samers rettigheter av blant annet sameloven, finnmarksloven og reindriftsloven. Sameloven førte blant annet til etableringen av Sametinget som representativt organ for samene i Norge. I tillegg styrker den samenes språkrettigheter, blant annet retten til å bruke samisk i kontakt med myndighetene. Sameloven viser også til opplæringsloven, som gir skoleelever rett til å få opplæring i og på samisk. Finnmarksloven regulerer forvaltningen av grunn og naturressurser i Finnmark. Reindriftsloven gir den samiske befolkningen rett til å utøve reindrift i det samiske reinbeiteområdet, innenfor visse rammer.

FNs urfolkserklæring og praksis fra FNs traktatorganer anerkjenner urfolks rett til selvbestemmelse. Dette rammeverket gir også urfolk rett til medbestemmelse i statlige beslutningsprosesser. Etter ILO-konvensjon nr. 169 skal myndighetene konsultere urfolk i saker som angår dem. I Norge er denne retten til å bli konsultert nedfelt i konsultasjonsavtalen mellom Regjeringen og Sametinget. Hovedformålet med avtalen er å gjennomføre statens folkerettslige forpliktelse til å konsultere samene som urfolk. FNs urfolkserklæring krever at urfolks samtykke skal innhentes i forbindelse med visse inngrep som berører dem spesielt. Dette innebærer ikke en vetorett, men det er samtidig en forpliktelse for myndighetene til å føre reelle konsultasjoner med formål å oppnå enighet.

En annen viktig problemstilling er vern og anerkjennelse av rettigheter til land og vann. For eksempel finnes det menneskerettslige utfordringer i hvordan samenes rettigheter håndteres ved nye arealkrevende industrietableringer. De fleste større naturinngrepssaker behandles etter egne konsesjonslover og prosedyrer, hvor det forutsettes at menneskerettslige vurderinger gjøres i alle ledd før endelige vedtak om naturinngrep som kan medføre krenkelser av samenes menneskerettigheter treffes.

3.4 Grunnlovens § 108

Grunnlovens § 108 lyder slik:

«Det påligger statens myndigheter å legge forholdene til rette for at den samiske folkegruppe kan sikre og utvikle sitt språk, sin kultur og sitt samfunnsliv.»

Denne bestemmelsen ble tatt inn i Grunnloven i 1988 (den gang som § 110A) og bygger i høy grad på vernet som følger av SP artikkel 27.. Den fastlegger en rettslig, politisk og moralsk forpliktelse overfor samene. Innholdet framstår som minstestandard for myndighetenes forpliktelser.

I praksis betyr det at statsmyndighetene er forpliktet til aktivt å legge til rette for samenes kulturutøvelse. Det er også et vern mot negativ samepolitikk. Myndighetene skal legge forholdene til rette på ulike områder som har betydning for samisk språk, kultur og samfunnsliv. Dette gjelder både sikring av det som finnes i dag og for utviklinga i framtida.

Begrepet «myndighetene» er ikke definert. Praksis er at offentlige myndigheter som har oppgaver som berører samiske forhold, har et ansvar her.

3.5 FN-konvensjonen om sivile og politiske rettigheter (SP)

Denne konvensjonen er inkorporert i norsk rett med forrang framfor vanlig norsk lov. Dette er gjort ved Menneskerettsloven av 1999.

Særsilt sentrale er artikkel 1 som omhandler folks rett til selvbestemmelse, artikkel 2, 3 og 26 som omhandler ikke-diskriminering og artikkel 27 som slår fast at personer tilhørende etniske, religiøse eller språklige minoriteter ikke skal nektes retten til å utøve sin egen kultur, bekjenne seg til og utøve sin egen religion, eller bruke sitt eget språk.

Det er særlig artikkel 27 i konvensjonen som er viktig for samene og samiske forhold. I juridisk sammenheng omtales den ofte som «SP artikkel 27». Den etablerer rettslig vern for minoriteter og urfolks rett til bl.a. kultur og kulturutøvelse. I tillegg omfatter artikkel 27 språk og bruken av språk, og religion og praktiseringen av religion.

Retten som framkommer av SP artikkel 27, er formulert som individuelle rettigheter. I praksis omfatter bestemmelsen et rettslig vern for samene som folk og som kulturell og språklig gruppe. Det skyldes at retten til kultur og språk ikke gir mening for ett enkelt isolert individ. Språk og kultur må praktiseres i et fellesskap for fortsatt å kunne eksistere og utvikle seg.

3.6 ILO-konvensjon nr. 169 om urfolk og stammefolk i selvstendige stater

Hovedprinsippet ILO-konvensjon nr. 169 om urfolk og stammefolk i selvstendige stater er urfolks rett til å bevare og videreutvikle sin egen kultur, og myndighetenes plikt til å treffe tiltak for å støtte dette arbeidet. Norge ratifiserte konvensjonen i 1990.

ILO-konvensjon nr. 169 om urfolk og stammefolk i selvstendige stater har klare bestemmelser om urfolks rett til selv å bestemme over sin kulturelle utvikling, til å lære å bruke eget språk og til å opprette egne institusjoner til å representere seg overfor myndighetene. Konvensjonen anerkjenner videre urfolks ønsker om og behov for kontroll over egne institusjoner, sin egen livsform og økonomiske utvikling. Dette innebærer en anerkjennelse av urfolks ønske om å opprettholde og videreutvikle sin egen identitet, språk og religion, innen rammen av de statene de lever i. Konvensjonen har videre bestemmelser om blant annet landrettigheter, sysselsetting og arbeidsliv, opplæring, trygd og helse.

Den er ikke inkorporert i norsk lov på samme måte som FN-konvensjonen om sivile og politiske rettigheter. Den er delvis inkorporert gjennom Finnmarksloven av 2005.

Selv om ILO-konvensjonen ikke er inkorporert i sin helhet, er den likevel folkerettslig bindende for Norge. Den brukes som tolkningskilde av domstolene,

3.7 Konsultasjonsavtale som følge av ILO-konvensjonen

Som urfolk har samene rett til å bli konsulterte i saker som angår dem. Regjeringen og Sametinget har inngått en avtale om prosedyrer for hvordan slike konsultasjoner skal skje.

Det finnes også avtaler om konsultasjoner med bl.a. NVE og Klima- og miljødepartementet. Avtalen med Klima- og miljødepartementet angår også Fylkesmannen. Den inneholder blant annet regler for

saksbehandlingen på regionalt nivå, og kontakten mellom Fylkesmannen og Sametinget/reinbeitedistrikt.

3.8 Sameloven

Sameloven er en lov om Sametinget og om andre samiske rettsforhold. Loven inneholder i hovedsak bestemmelser om Sametinget og dets virksomhet. Blant annet regulerer loven sametingsvalg, Sametingets myndighet og organisering, bruk av det samiske flagget og bruk av samisk språk i offentlig virksomhet.

Loven ble lagd fordi de samiske språkene, den samiske kulturen og samenes levemåte skulle bli ivare tatt best mulig. Loven ble vedtatt på Stortinget den 12. juni 1987

3.9 Sametinget

Sametinget er et selvstendig folkevalgt organ og er det representative talerøret for samene. Arbeidsområdet for Sametinget er alle saker som særlig angår den samiske folkegruppen. Sametinget er i kraft av status og rolle den fremste premissgiveren i utforming av statens samepolitikk og et rådgivende organ i samepolitiske spørsmål.

Sametinget består av 39 representanter, valgt av og blant samer, på basis av et samemantall. Landet er inndelt i 7 valgkretser. Valg til Sametinget holdes hvert fjerde år på samme dagen som stortingsvalget.

Sametinget er samlet 6-8 ganger i året. Mellom samlingene har Sametingsrådet ansvaret for Sametingets virksomhet. Rådet har fem medlemmer som er valgt av og blant representantene i Sametinget. Virksomheten til Sametinget er tosidig: å fremme politiske initiativ og foreslå forvaltningsoppgaver.

Som politisk organ har Sametinget rett til selv å avgjøre hvilke saker det mener er av særlig interesse for det samiske folket. Dette innebærer også at ingen andre organ kan instruere Sametinget, verken om sak, innhold eller for hvem sakene skal framlegges. Sametinget er som politisk organ ikke et underordnet organ i forhold til regjeringen, og er derfor ikke underlagt instruksjons- eller kontrollmyndighet fra regjeringen.

Sametinget som forvaltningsorgan har ansvaret for flere tilskuddordninger som er rettet mot den samiske befolkningen, blant annet til språk, kultur og næringsformål.

Sametingsbygget og hovedadministrasjonen ligger i Karasjok. Sametinget har også kontorsted på Diehtosiida i Kautokeino, i Varangerbotn i Nesseby, på Senter for nordlige folk i Kåfjord, Árran lulesamisk senter på Drag, i Evenskjer i Skånland og på Saemien Sijte på Snåsa.

3.10 Konvensjonen om biologisk mangfold (CBD)

Det framgår av konvensjonen at samenes (urfolks) tradisjonelle kunnskaper og naturbruk inngår i arbeidet med å sikre naturmangfoldet. Tradisjonelle samiske kunnskaper, innovasjoner og praksis som representerer tradisjonelle livsstiler skal så langt mulig respekteres og bevares når det har betydning for bevaring og bærekraftig bruk av biologisk mangfold.

3.11 Minoritetsspråkpakten

Samisk, kvensk, romanes og romani er definert som minoritetsspråk i Norge, og dermed beskyttet av Minoritetsspråkpakten. Minoritetsspråkpakten slår fast at vern om de historiske regions- eller minoritetsspråkene i Europa er med på å holde oppe og utvikle kulturell rikdom og tradisjoner i Europa. I Norge begynte Minoritetsspråkpakten å gjelde i 1998.

Den europeiske pakten for regions- og minoritetsspråk forplikter stater til å gjøre tiltak som sikrer at minoriteter blir synlige i lovgivning, politikk og praksis, og at språk anerkjennes som et uttrykk for kulturell rikdom, noe som gir en viktig ramme for å legitimere bruk og bevaring av minoritetsspråk.

3.12 Andre lover og forpliktelser

- *Forvaltningsloven*
- *Språkloven*
- *Plan- og bygningsloven* inneholder bestemmelser i §3-1 c) som skal regulere og sikre naturgrunnlaget for samisk kultur, næringsutøvelse og deltakelse i samfunnsliv.
- *Opplæringsloven (§6)* gir også samiske barn i grunnskolealder individuell rett til opplæring i samisk, men også til opplæring på samisk innenfor det samiske forvaltningsområdet. Utenfor samiske distrikt har minst ti elever i en kommune som ønsker opplæring i og på samisk, rett til slik opplæring så lenge det er minst seks elever igjen i gruppa.
- *Barnehageloven* legger rammen for tilrettelegging av barnehagetilbud for samiske barn både i og utenfor forvaltningsområdet. Kommunen har plikt til å tilrettelegge et tilbud som sikrer samisk språk og kultur, men har ikke en plikt til opplæring i samisk. Dette innebærer at det skal kunne forventes at ansatte i barnehagen både har kjennskap til og tilrettelegger innhold i en egnet form.
- *Lov om stadsnamn* regulerer retten til å sikre skrivemåte og bruk av samiske tegn i stedsnavn i det samiske forvaltningsområdet, samt regler (§7) for fastsettelse av rekkefølgen på skilt eller kart ut fra språkbruk og tradisjon i området.
- *Kulturminneloven*
Samiske kulturminner i Norge omfatter alle spor etter menneskelig virksomhet i landets fysiske miljø som har tilknytning til samene. Slike spor kan være bygninger, boplasser, fangstanlegg, skytteskjul og kjøttgjemmer, naust og sjøbu, gravplasser, offerplasser og gjerder. I henhold til kulturminneloven er alle samiske kulturminner som er fra 1917 eller eldre, automatisk freda. For yngre kulturminner må det fattes vedtak om fredning. Også immaterielle minner, som stedsnavn, sagnsteder, hellige steder og møteplasser, hører inn under begrepet kulturminner. Sametinget har forvaltningsmyndighet for samiske kulturminner.
- *Reindriftsloven*
I reindriftsloven § 3 er det en henvisning til folkeretten. Her framgår det at loven skal anvendes i samsvar med folkerettens regler om urfolk og minoriteter.
- Innenfor helsesektoren gir *Helse- og omsorgstjenesteloven* samiske brukere rettigheter til å få tilrettelagt tjenester ut fra språk, kultur og behov. *Helseforetakene* har også plikt til å sørge for at individuelle samiske rettigheter blir ivaretatt både generelt og innen spesialisthelsetjenesten.
- *Pasient- og brukerrettighetsloven* vektlegger at informasjonen skal være tilpasset mottakerens individuelle forutsetninger, der kultur og språkbakgrunn inngår. Dette innebærer også organisering av tolketjenester.

4 Forvaltningsområdet for samisk språk

4.1 Generelle bestemmelser for forvaltningsområdet for samisk språk

Samelovens språkregler gir en omfattende rett til å bruke samisk språk i offentlig sammenheng.

Sameloven inneholder bestemmelse om at samisk og norsk er likeverdige språk, og at de er likestilte i forvaltningsområdet for samisk språk.

Det betyr at alle har rett til å bli betjent på samisk når de henvender seg til offentlige etater i forvaltningsområdet for samisk språk.

Erfaringen har vist at innlemmelse i forvaltningsområdet for samelovens språkregler har styrket språket. Det er to hovedgrunner for dette. Med innlemmelse i forvaltningsområdet får kommunen tilført ressurser for å arbeide med samisk språk. Videre medfører en innlemmelse større fokus på og bevissthet rundt samisk språk i kommunen og i lokalsamfunnet.

En annen svært positiv virkning av samelovens språkregler er at det er gjennomført et omfattende og i stor grad også nyskapende arbeid for å imøtekomme målsettinger om tospråklighet og samiskspråklige tjenester, både i kommunale, fylkeskommunale og statlige etater.

Forvaltningsområdet for samisk språk omfatter Guovdageainnu suohkan/Kautokeino kommune, Kárášjoga gielda/Karasjok kommune, Deanu gielda/Tana kommune, Unjárgga gielda/Nesseby kommune og Porsáŋggu gielda/Porsanger kommune i Finnmark, Gáivuona suohkan/Kåfjord kommune og Loabága suohkan/Lavangen kommune i Troms, Divtasvuona suohkan/Tysfjord kommune og Aarborten tjielte/Hattfjelldal kommune i Nordland, Snåasen tjielte/Snåsa kommune, Raarvihken tjielte/Røyrvik kommune og Røros kommune i Trøndelag.

De fire nordligste fylkeskommunene, Finnmark, Troms, Nordland og Trøndelag, er også omfattet av forvaltningsområdet.

I forvaltningsområdet for samisk språk skal *samelovens språkregler* sikre retten til å

- bruke samisk språk i kontakt med offentlige organ
- møte samisk språk i offentlig sammenheng

I forvaltningsområdet for samisk språk gjelder følgende krav for offentlige virksomheter:

- Kunngjøringer fra offentlige organ som særlig retter seg mot hele eller deler av befolkningen i forvaltningsområdet, skal skje både på samisk og norsk. Skjema til bruk overfor et lokalt eller regionalt offentlig organ i forvaltningsområdet skal foreligge både på samisk og norsk (§ 3-2).
- Den som henvender seg på samisk til et lokalt offentlig organ i forvaltningsområdet, har rett til svar på samisk (§ 3-3).
- Den som ønsker å bruke samisk for å ivareta egne interesser overfor lokale og regionale offentlige helse- og sosialinstitusjoner i forvaltningsområdet, har rett til å bli betjent på samisk (§ 3-5).
- Tilsatte i et lokalt eller regionalt offentlig organ i forvaltningsområdet har rett til permisjon med lønn for å skaffe seg kunnskap i samisk når organet har behov for slik kunnskap (§ 3-7).
- Kommunestyret kan bestemme at samisk skal være likestilt med norsk hele eller deler av den kommunale forvaltning (§ 3-7).

Opplæringsloven, barnehageloven, og stadnamnlova stiller også særlige krav til kommunene i forvaltningsområdet:

- Kommunen har ansvar for at barnehagetilbudet til samiske barn bygger på samisk språk og kultur (barnehageloven § 8)

- Den samiske læreplanen – Kunnskapsløftet-Samisk – skal brukes i skolen i kommunen (forskrifter til opplæringsloven, § 1-1)
- I forvaltningsområdet for samisk språk skal rekkefølgen være samisk, norsk, kvensk. På skilt og kart o.l. der skal det samiske navnet altså stå først (forskrifter til stadnamnlova, § 7)

4.2 Tysfjord kommune som samisk språkforvaltningskommune

Divtasvuona suohkan/Tysfjord kommune ble innlemmet i forvaltningsområdet for samisk språk 1.januar 2006. Samelovens språkregler gir en omfattende rett for innbyggerne i Tysfjord til å bruke samisk språk i offentlig sammenheng. Sameloven slår fast at samisk og norsk er likeverdige språk, og at de er likestilte i forvaltningsområdet for samisk språk.

Det betyr at alle har rett til å bli betjent på samisk når de henvender seg til offentlige etater i forvaltningsområdet for samisk språk.

Sametinget tildeler årlige midler til forvaltningskommunene som er ment å gå til å oppfylle målsettingen med Samelovens språkregler, kap 3.

Midlene er delt inn to deler; basis- og betjeningsdel og utviklingsdel.

Divtasvuona suohkan/Tysfjord kommune har underskrevet en samarbeidsavtale med Sametinget som viser hvordan tospråkligheitsmidlene skal brukes. Dette innebærer at Divtasvuona suohkan/Tysfjord kommune utarbeider en 3-årig aktivitetsplan (med mulig revidering hvert år) for både basis- og betjeningsdel og utviklingsdel. For å oppnå disse målsettingene har Tysfjord kommune gjennomført tiltak ihht. denne 3-årige aktivitetsplan som er sendt og godkjent av Sametinget. Beregningsgrunnlaget for tospråkligheitsstilskudd til kommunene er tredelt; *én basisdel, én betjeningsdel og én utviklingsdel*. Basisdelen deles likt mellom kommunene (40%). Antall elever med samisk som første- og andre språk og antall innmeldte i Sametingets valgmanntall i hver kommune legges til grunn ved beregning av betjeningsdelen (35%). F.o.m. 2016 tildeles utviklingsdelen til kommunene på bakgrunn av samarbeidsavtale, aktivitetsplaner og rapporterte resultater (25%).

Basis- og betjeningsdel – fast tilskudd hvert år.

Samarbeidsavtalen sier noe om hvordan pkt. 1-5 skal gjennomføres og hvordan Samelovens kapittel 3 skal etterleves.

Pkt. 1: Kommunikasjon og informasjon

Pkt. 2: Profilering og synliggjøring

Pkt. 3: Kompetanseutvikling i samisk språk i Tysfjord kommune

Pkt. 4: Individuelle kirkelige tjenester

Pkt. 5: Utvidet rett til bruk av samisk i helse- og sosialsektoren

Samelovens språkregler gir innbyggerne språklige rettigheter. Dette er basis- og betjeningsdel og kan nevnes bl.a. i:

§ 3-2 Oversettelse av regler. Kunngjøringer og skjema skal være både på samisk og norsk

§ 3-3 Rett til svar på samisk

§ 3-4. Utvidet rett til bruk av samisk i rettsvesenet

§ 3-5 Utvidet rett til bruk av samisk i helse- og sosialsektoren

§ 3-6 *Individuelle kirkelige tjenester*

§ 3-7 Rett til utdanningspermisjon

§ 3-8 Rett til opplæring i samisk

§ 3-9 Samisk i den kommunale forvaltning

Rett til svar på samisk

Når man henvender seg til et *lokalt offentlig organ* i en av kommunene i forvaltningsområdet, dvs. et kommunalt, fylkeskommunalt eller statlig organ, har man krav på å få svar på samisk både ved muntlige og skriftlige henvendelser. Dersom man henvender seg skriftlig til et *regionalt organ*, dvs. en fylkeskommunal eller statlig etat som har en eller flere av de ni kommunene som tjenestoområde,

har man krav på å få skriftlig svar på samisk. Retten til å få svar på samisk gjelder alle, selv om man ikke er bosatt i en av kommunene i forvaltningsområdet.

Utvidet rett til bruk av samisk i rettsvesenet

Alle har rett til å henvende seg på samisk til domstol eller til politiet i forvaltningsområdet. Likeledes har man rett til å bruke samisk i rettsmøter. Domstolen er forpliktet til å sørge for oversettelser av prosesskrifter, skriftlige bevis, rettsbøker mv. både til norsk og samisk.

Med rettsvesen siktes det her til politi, lensmennene, påtalemyndighetene, domstolene, fengselsvesenet og kriminalomsorg i frihet (jf. Ot.prp. nr. 60 (1989-90) pkt 4.5.1.). Loven har utførlige regler om bruk av samisk i rettsvesenet.

Bruk av samisk i helse- og sosialinstitusjoner

Alle som ønsker å bruke samisk for å ivareta egne interesser overfor en regional eller lokal offentlig helse- eller sosialinstitusjon i forvaltningsområdet, har rett til å bli betjent på samisk, både muntlig og skriftlig.

Bruk av samisk i kirken

Alle som ønsker det, har rett til individuelle kirkelige tjenester som barnedåp, vigsel, nattverd, sjelesorg mm. på samisk i Den norske kirkes menigheter i forvaltningsområdet.

Rett til utdanningspermisjon

Hvis et offentlig organ i forvaltningsområdet har behov for kompetanse i samisk språk, har tilsatte rett til utdanningspermisjon med lønn for å tilegne seg slik kompetanse. Også organ som ikke omfattes av samelovens språkregler bør gi tilsatte permisjon for å lære samisk når organet har behov for kompetanse i samisk.

Rett til opplæring i samisk

Alle elever i grunnskolealder som bor i samisk distrikt har rett til opplæring i og på samisk, jf. opplæringsloven § 6-2.

Når minst ti elever i en kommune utenfor samisk distrikt ønsker opplæring i og på samisk, skal de få slik opplæring, jf. opplæringsloven § 6-2

Basis- og betjeningstilskuddet fra Sametinget har fordelt seg slik i 2019:

- ansvar 160 kultur, næring og utvikling kr 145.000
- ansvar 161 kirke og trossamfunn kr 300.000
- ansvar 170 service kr 300.000
- ansvar 190 samisk språk og forvaltning kr 1.283.000
- ansvar 212 Drag skole giellatjehppe kr 400 000
- ansvar 371 Åpen omsorg Drag/Dragstunet kr 550 000

Totalsum 2 978 000 kr for 2019

Innen ansvar 190 samisk språk og forvaltning dekker midlene lønn for enhetsleder, sosiale kostnader, annonsering, informasjon/kunngjøring, møtevirksomhet, abonnement, skilting m.m

Utviklingsdel – tilskudd basert på aktiviteter og planer

Tilskudd på utviklingsdelen er basert på en 3-årig aktivitetsplan som sendes Sametinget innen 31.aug. (Det er mulig å revidere planen hvert år)

Tysfjord kommune har prioritert følgende tiltak for 2019:

- *Barnehagebarn*

- Utvikling av samiskspråklige tiltak og undervisningsopplegg for de kommunale barnehagene i Tysfjord - 100 000 kr
- Utvikling av samiskspråklige tiltak og undervisningsopplegg for den eneste samiske lulesamiske barnehagen, Árran barnehage på Drag - 200 000 kr
- *Grunnskolebarn*
 - Giellatjehppe Drag skole 400 000 kr
- *Annet språkarbeid*
 - NuorajTV - 100 000 kr
 - Julevsáme vahkko - 100 000 kr
 - Aktiviteter eldre og deres familier, i samarbeid med Tysfjord demensforening - 50 000 kr
 - Språkkafé i samarbeid med ASVO eller andre. Kveldsbasert tiltak - 100 000 kr
 - Konsert/seminar/andre kultur- og språktiltak - 100 000 kr
 - Lærerstipend, samarbeid med NFK - 300 000 kr

Totalsum 1 450 000 for 2019

Tysfjord kommune har prøv å oppnå målsettingene i avtalen gjennom å ha ansatte med samisk språk- og kulturkompetanse i den kommunale forvaltningen; Først og fremst er det konsulent for samisk språk og kultur som har bidratt til å planlegge og iverksette samiskspråklige tiltak knyttet opp mot samarbeidsavtalen med Sametinget.

Arbeids- og ansvarsområder innen samisk språkforvaltning er:

- Faglig ansvarlig
- Ansvar for koordinering av språkarbeid og oppfølging av kommunens språkprosjekter
- Utvikle og tilrettelegge for bruk av samisk i kommuneforvaltningen
- Språkfaglig planarbeid, oversettelser og saksbehandling
- Oppfølging av kommunens språkplan
- Budsjettansvarlig for tospråklighetsmidlene

Erfaringene fra Tysfjord kommune er at samisk språk og kultur i liten grad har vært sektorovergripende. Enheten for Samisk språk og kultur har ikke hatt et sektorovergripende ansvar, og har i liten grad vært involvert i den strategiske planleggingen på ledernivå hva gjelder samisk språk og kultur. På den måten har også det samiske fokuset i forvaltningen fått en mindre og til dels usynlig plass. For nye Hamarøy er det derfor å anbefale at man tenker nytt og annerledes i forhold til forvalting- og utvikling av samisk språk i *hele* kommunen.

4.3 Ny språkområdeordning og kommunekategorier

En av de største utfordringene vi har i dag er at dagens forvaltningsområde, eksisterende ordning, for samisk språk ikke tar hensyn til at språksituasjonen er forskjellig fra kommune til kommune. Gjennom dagens ordning har alle kommuner de samme forpliktelser til tross for at både språksituasjonen og antall samiskspråklige i kommunene er svært varierende.

NOU 2016:18 Hjertespråket foreslår en modell tilpasset språkernes situasjon i den enkelte kommune; en *samisk språkområdeordning* som erstatter forvaltningsområdet for samisk språk. Kommunene tillegges språklige forpliktelser ut fra om hensynet er å bevare eller vitalisere språkene.

NOU 'en foreslår en differensiert ordning med ulike kategorier for kommuner som omfattes av samisk språkområde,

nemlig *språkbevaringskommuner, språkvitaliseringskommuner og storbykommuner*.

Sametinget har forventninger om at et språkområde med ulike kommunekategorier i større grad vil ta hensyn til kommunenes behov og utfordringer. Det er kjent at språksituasjonen er svært forskjellig

i kommunene. I noen kommuner er samisk språk levende på alle områder i kommunen, mens i andre kommuner er situasjonen annerledes, og i disse kommunene er det behov for å bygge opp kompetansen i samisk språk. Det er derfor svært avgjørende at det utarbeides regelverk som i større grad gjenspeiler virkeligheten.

Sametinget har i sin plenumsbehandling av sak 053/18 Samisk språkområde fattet to ekstra kommunekategorier;

Differensierte kommunekategorier

Språksituasjonen i kommunene i dagens forvaltningsområde for samiske språk er ulik. For å imøtekomme dette legges det opp til en ordning som best mulig er tilpasset de ulike kommunene der Sametinget tar utgangspunkt i følgende kommunekategorier:

1. *Samiske språkressurskommuner*

Sametinget viser til at i disse kommunene er samisk språk i en klar majoritetsstilling. Hovedfokus i disse kommunene er bevaring og utvikling av språket. I disse kommunene skal samisk språk være hovedspråket. Sametinget understreker i denne sammenheng at det er viktig at samisk får mulighet til å være naturlig del av kommunens møter, som arbeidsspråk og som skriftspråk. Sametinget mener at det skal tilbys kurs til alle ansatte og det må forventes at alle ansatte i kommunen lærer seg samisk innen rimelig tid. Sametinget viser videre til at all offentlig informasjon skal være på samisk. Kommunen skal kunne svare både muntlig og skriftlig på samisk og norsk.

2. *Samiske språkutviklingskommuner*

Sametinget viser til at disse kommunene har mye erfaring i språkarbeid og de vet hvilke tiltak som fungerer og hvilke som ikke fungerer. Kommunen har samiske språkmiljøer og de har jobbet med språkutvikling i lengere tid. I språkutviklingskommunene er en stor andel av kommunens innbyggere samiskspråklige, men de er ikke i klar majoritet. Hovedfokus i disse kommunene er på bevaring og utvikling av språket. Sametinget trekker videre frem at i språkutviklingskommunene skal samisk og norsk være likestilte i kommuneadministrasjonen. All offentlig informasjon skal være på samisk. Informasjon som berører den enkeltes rettsikkerhet og pasientsikkerhet skal være på samisk. Kommunen skal kunne svar både muntlig og skriftlig på samisk. Det forventes at en stor del av kommunes ansatte kan samisk. Ansatte i kommunen har rett til permisjon med lønn for å lære seg samisk.

3. *Samiske språkvitaliseringskommuner*

I språkvitaliseringskommune står ikke samisk språk like sterkt. Sametinget vil at språkvitaliseringskommunene har et spesielt fokus på å få i gang samiskspråklige barnehagetilbud, samiske opplæringstilbud og voksenopplæring slik at det blir flere språkbrukere og språkarenaer. Denne kommune kategorien har spesielt fokus på vitalisering av samisk språk. Kommunen kan velge om samisk skal være likestilt med norsk på enkelte områder, eller i hele kommuneadministrasjonen. Det forventes at kommunen velger ett, eller et par, områder der samisk språk skal være likestilt med norsk. Kommunen skal kunne svar både muntlig og skriftlig på samisk. Ansatte i kommunen har rett til permisjon med lønn for å lære seg samisk. Informasjon som berører deler eller hele den samiske befolkningen skal være på samisk. Informasjon som berører den enkeltes rettsikkerhet og pasientsikkerhet skal være på samisk.

4. *Samiske bykommuner*

Mange samer flytter til byene. Sametinget mener at byene skal ha et spesielt ansvar for de samiskspråklige innbyggerne, og det foreslås at enkelte bykommuner bør innlemmes i det samiske språkområdet. Sametinget mener at bykommunene skal ha et spesielt ansvar for å

tilrettelegge samiskspråklige og kulturelle tilbud for barn og eldre i byene. Disse kommunene skal ha spesielt fokus på å vitalisere samiske språk. For å kunne bli innlemmet i samisk språkområde, må kommunen ha bystatus. Bykommunene bør velge at samisk språk skal være likestilt med norsk på noen områder, eller i hele kommuneadministrasjonen. Det forventes at kommunen velger ett, eller et par, områder der samisk er likestilt med norsk.

5. *Potensielle samiske språkkommuner*

Samene har både kollektive og individuelle språkrettigheter; det betyr at også kommunene utenfor samisk språkområde har forpliktelser knyttet til samiske språk.

Sametinget mener videre at ett av virkemidlene for best mulig å kunne legge forholdene til rette for den enkelte kommune vil være en tilpasning gjennom å utvikle ulike kommunekategorier. Det mest hensiktsmessige vil være at dette gjøres gjennom Sametingets budsjett, og at det vurderes med en overordnet forankring i lovgivningen.

Hva betyr dette i praksis?

- Ny språkområdeordning og nye kommunekategorier vil måtte føre til endringer i lovverk og forskrifter

NOU 2016:18 foreslår lovendringer som vil ha innvirkning på forskrifter til sameloven, barnehageloven, opplæringsloven mv. Eventuelle endringer vil ha betydning for forpliktelser og struktur til samisk språk i den enkelte kommune som innlemmes i den nye språkområdeordningen.

4.4 Anbefalinger for Nye Hamarøy

Samisk språkområde kommer som en direkte oppfølging av NOU 2016: 18, Hjertespråket. Et grunnleggende og gjennomgående prinsipp i utvalgets arbeid med Hjertespråket er definert i kapittel 6; Samiske språk som likestilte og likeverdige språk. Utvalgets utgangspunkt er at alle samiske språk er likeverdige og likestilte språk, både innbyrdes og med norsk. Alle samiske språk er klassifisert som truede eller alvorlig truede språk. Situasjonen for sør- og lulesamisk er særdeles kritisk. Situasjonen for samiske språk er dessuten også varierende innenfor språkområdene til hvert enkelt språk, og kommunene har ulike utfordringer og behov. På bakgrunn av dette mener utvalget at det er behov for å modernisere regelverket og tiltakene slik at de passer til dagens samfunn. Utvalget legger dermed opp til at regelverket skal bli enklere å benytte og at det kan tas i bruk differensierte løsninger. Sørsamene og lulesamene står overfor utfordringer som å bygge opp en språklig infrastruktur, tilegne seg språklige domener innenfor media og offentlig ordskifte, samt arbeide for å vitalisere bruk av sør og lulesamisk som dagligspråk. Utvalget vil fremheve at en anerkjennelse av disse språkernes status som egne og likeverdige språk, og behovet for særskilte tiltak fra nasjonale myndigheter og Sametinget, derfor vil være avgjørende for en positiv utvikling av de samiske språkene, og da særlig for sør-, og lulesamisk.

Sametinget mener videre at det er to kommuner hvor samisk er majoritetsspråk. Dette er helt unikt i samisk språksammenheng, og Sametinget mener at det vil være viktig å sikre at man for fremtiden fortsatt har kommuner hvor samisk språk er majoritetsspråket. De mener at disse kommunene er ressurskommuner, og har et ønske om at disse kommunene skal kunne ivareta en del oppgaver som kommer hele samfunnet til nytte. Det er verdt å merke seg minst ei grunnleggende utfordring knyttet til Sametingets forslag og meninger; disse to kommune ligger i nordsamisk område og er begge forvaltere av nordsamisk språk. De vil ikke kunne være ressurskommuner for sør- og lulesamisk språk.

Fellesnemnda Hamarøy/Tysfjord Vest har i sak 2/18 i møte 18.01.2018 besluttet å gjennomføre delprosjekt «Samisk språkområdeordning». Nye Hamarøy kommune må se til at Sametinget følger

utvalgets tilnærming til dette med likestilling og likeverd. Og for å oppnå likeverd mellom de samiske språkene er det behov for å se på hvordan man kan differensiere tjenestenivået og oppgavene for Samiske språkressurskommuner i sør- og lulesamisk område. Dette for å oppnå en likeverdig anerkjennelse og status mellom språkene, dog med differensierte løsninger. Dette gjøres i tett dialog med nasjonale myndigheter.

Nye Hamarøy kommune må fortsette arbeid opp mot Sametinget og nasjonale myndigheter der det kommer frem at kommunen har et klart ønske om at nye Hamarøy kommune blir en lulesamisk språkressurskommune, herunder også at kommunen tar et aktivt valg av kommunekategori. Det anbefales at FND sak 02/18 sluttføres da det er forventet at dette med språkområdeordning og kommunekategorier vil bli behandlet av nasjonale myndigheter i 2020.

Nye Hamarøy kommune kan på den måten være en fremtidig ressurskommune for de kommuner som innlemmes i språkområdeordningen i lulesamisk område¹.

¹ Lulesamisk område strekker seg fra Ballangen i nord til Saltfjellet i sør, og innbefatter bl.a. Tysfjord, Hamarøy, Steigen, Sørfold som de mest sentrale områdene. På svensk side tales lulesamisk fra Piteälven i sør til Kaitumälven i nord innen Jokkmokk og Gällivare kommuner i Norrbottens län i Sverige

Forøvrig vises det til FND sitt eget hørings svar til Sametinget om samisk språkområde:
Fellesnemnda slutter seg til språkutvalgets spesifikke vurderinger med hensyn til utfordringer, likestilling og likeverdighet for lulesamisk språk. Fellesnemnda vil spesielt fremheve viktigheten av at den nye språkområdeordningen gir lulesamisk språk anerkjennelse og formell status i språkområdeordningen, slik at det kan oppnås likeverdighet og likestilling mellom de samiske språkene. Nye Hamarøy kommune vil ha lokalsamfunn som oppfyller kriteriene for språkressurskommuner som omtalt i Sametingets vedtak. Den samiske befolkningen i lulesamisk område vil i overskuelig fremtid neppe komme i en majoritetssituasjon og dermed umuliggjøre kommunekategorisering som språkressurskommune som angitt i Sametingets vedtak. Fellesnemnda har iverksatt arbeid med kartlegging av språkressurser innen det geografiske område som omfattes av nye Hamarøy kommune. I den forbindelse er det fremmet forslag om at Drag skole får status som samisk profilskole med tilhørende samisk språkressurssenter som tilrådd i språkutvalgets utredning NOU 2016:18 – jfr. kap. 7.7. Fellesnemnda stiller seg positiv til forslaget og vil bli vurdert nærmere av egen faggruppe.

Fellesnemnda vil be Sametinget om at

- *Det opprettes én samisk språkressurskommune i hvert geografisk språkområde, d.v.s. sørsamisk område, lulesamisk område og nordsamisk område for å tilfredsstille kravene til likeverdighet og likestilling mellom de samiske språkene forvaltningsmessig, faglig og økonomisk.*
- *Nye Hamarøy kommune velges som ressurskommune i lulesamisk område.*
- *Språkressurskommunene i de respektive språkområdene differensieres med utgangspunkt i den språklige infrastrukturen.*
- *Språkressurskommunen nye Hamarøy får i oppdrag å være veiviser og språklig ressurs for øvrige kommuner i området.*
- *Landsdekkende funksjoner innen språktilbud kan med fordel også tilknyttes språkressurskommunene.*

Fellesnemnda vil for øvrig bemerke at bykommuner har generell kapasitet, ressurser og økonomi for utvikling av samisk språk. Flyttemønsteret i dag er at utkantkommuner fraflyttes og spesielt unge søker seg til byene. Dette medfører bl.a. endringer i rammeoverføringer til fordel for bykommunene og tilsvarende nedgang for utkantkommuner.

5 Samisk språk i den kommunale forvaltningen – Hábmerra suohkan/Hamarøy kommune som samisk språkforvaltningskommune

I intensjonsavtalen mellom Tysfjord kommune og Hamarøy kommune av 12.12.2016 ble det fattet følgende om forvaltning av samisk språk;

- Samisk språk skal gjenspeile seg i skole, helse og omsorg, forvaltning og kultur
- Den nye kommunen tilslutter seg språkområdeordningen/forvaltningsområde for samisk språk

Med dette har Hábmerra suohkan/Hamarøy kommune sagt at de er villige til å ta på seg de forpliktelsene som er for sine samiske innbyggere.

Nye Hamarøy kommune vil være den eneste kommunen i språkområdeordningen/forvaltningsområdet for samisk språk, hvor julevsámeigiella (lulesamisk) er det samiske språket. Dagens Tysfjord kommune regnes som kjerneområdet for lulesamisk språk, og fra 01.01.2020 vil Drag være det tettstedet i kommunen, i regionen og i Norge hvor lulesamisk språk står sterkest.

Det er en forutsetning for å lykkes med forvaltning og utvikling av lulesamisk språk innen alle kommunale sektorer, at sektorene selv er sitt ansvar bevisst med tanke på styrking og utvikling av lulesamisk språk.

5.1 Plan for forvaltning og utvikling av lulesamisk språk - språkplan

Det er ei oppfordring til forvaltningskommunene å lage egne planer for hvordan samisk språk skal forvaltes- og utvikles. Tilskuddet til kommunene baseres på en 3-årig aktivitetsplan som sendes Sametinget innen 31.august hvert år. Dette for å lage en forutsigbarhet til prosjekter og planer som er for samiske språk. Selv om det ikke stilles absolutte krav om egne planer for språkforvaltning og utvikling er det å anbefale at Nye Hamarøy kommune lager en språkplan for hvordan lulesamisk språk skal forvaltes- og utvikles innen hver sektor over en fireårsperiode. Denne planen bør videre rulleres hvert 4.år.

Planen bør si noe om visjoner, målsettinger og anvendelse og inneha planer for hvordan lulesamisk språk og kultur best kan styrkes og ivaretas internt i hver sektor og i hele forvaltningen - for å i størst mulig grad - gi et likeverdig tilbud til den samiske befolkningen. Det er formålstjenlig at særlig sektorene oppvekt, helse og samfunnsutvikling selv definerer dette inn i en slik språkplan.

I tillegg bør man si noe om hvordan samisk språk og kulturkompetanse skal styres og brukes internt i organisasjonen, slik at det samiske perspektivet blir sektorovergripende. Det anbefales at samisk kompetanse og perspektiv involveres og inkluderes i den strategiske planleggingen på ledernivå hva gjelder lulesamisk språk og kultur.

5.2 Aktivitetsplan

Sametinget tildeler årlige midler til forvaltningskommunene som er ment å gå til å oppfylle målsettingen med Samelovens språkregler, kap. 3. Midlene er delt inn to deler; basis- og betjeningsdel og utviklingsdel.

Nye Hamarøy kommune vil måtte signere en samarbeidsavtale med Sametinget som viser hvordan tospråklighetsmidlene skal brukes. Dette innebærer at Hábmerra suohkan/Hamarøy kommune utarbeider en 3-årig aktivitetsplan (med mulig revidering hvert år) for både basis- og betjeningsdel og utviklingsdel. Denne planen skal sendes Sametinget innen 31.august hvert år.

Beregningsgrunnlaget for tospråklighetstilskudd til kommunene er tredelt; én basisdel, én betjeningsdel og én utviklingsdel. Av en samlet pott til kommunene så deles dette slik; Basisdelen deles likt mellom kommunene (40%). Antall elever med samisk som første- og andre språk og antall innmeldte i Sametingets valgmanntall i hver kommune legges til grunn ved beregning av betjeningsdelen (35%). F.o.m. 2016 tildeles utviklingsdelen til kommunene på bakgrunn av samarbeidsavtale, aktivitetsplaner og rapporterte resultater (25%).

De økonomiske virkemidlene for samisk språkforvaltning knyttet til gamle Tysfjord kommune, overføres i sin helhet til Nye Hamarøy kommune fra 01.01.2020.

For basis- og betjeningsdel i 2019 utgjorde dette 2.978.000 kr og for Utviklingsdelen 1.450.000 kr. Nye Hamarøy kommune kan forvente lønns- og prisstigning på basis- og betjeningsdel, mens Utviklingsdelen er basert på aktivitetsplanen som kommunen sender inn.

Det er ikke å anbefale at Nye Hamarøy bruker Tysfjord kommunes aktivitetsplan i sin helhet for sin virksomhet. Nye Hamarøy kommune må lage en aktivitetsplan basert på de strategiske og overordnede planer kommunen har for betjening av den samiske befolkningen. Riktignok er det å anbefale at flere tiltak som er i Tysfjord kommunes aktivitetsplan videreføres, da noen av tiltakene er langsiktige og noen tiltak er å betrakte som virkningsfulle.

For basis -og betjeningsdelen i 2020 er det for følgende forslag for å nå målsetningene i Samelovens kapittel 3, §3-1 til 3-12. (https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1987-06-12-56/KAPITTEL_3#KAPITTEL_3)

Og særlig disse blir gjeldende for kommunal forvaltning;

§ 3-2 Oversettelse av regler. Kunngjøringer og skjema

§ 3-3 Rett til svar på samisk

§ 3-4 Utvidet rett til bruk av samisk i rettsvesenet (ikke relevant for Hamarøy kommune)

§ 3-5 Utvidet rett til bruk av samisk i helse- og sosialsektoren

§ 3-6 Individuelle kirkelige tjenester

§ 3-7 Rett til utdanningspermisjon

§ 3-8 Rett til opplæring i samisk

§ 3-9 Samisk i den kommunale forvaltning

2020 doajmmapládna / 2020 aktivitetsplan Suohkana láhkamierredum dájma 2020 / Kommunens lovpålagte oppgaver 2020			
Strategier i samarbeidsavtalen	Tiltak	Mål	Ansvarlig/hvem gjennomfører
Pkt. 1: Kommunikasjon og informasjon. <i>Ifølge Samelovens språkregler § 3-2, skal informasjon og annonseringer være på norsk og samisk</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Oversette stillingsannonser og kunngjøringer • Oversetting og publikasjon av samiske artikler på vår hjemmeside • Egen språkkonsulent 	<ul style="list-style-type: none"> • Likestille samisk og norsk • At den samiske befolkningen i kommunen skal kunne betjenes på lulesamisk 	<ul style="list-style-type: none"> • Rådmann • Service • Språkkonsulent/rådgiver • Øvrige ansatte
Pkt. 2: Profilering og synliggjøring. <i>Samelovens § 1-5 slår fast at samisk og norsk er likeverdige språk, og at de skal være likestilte etter bestemmelsene i samelovens kapittel 3. Dette skal så langt det er mulig</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Abonnement på samiske aviser og tidsskrifter • Tolkning • Skilting av kommunale bygg og anlegg på norsk og samisk • Innkjøp av samisk kunst for synliggjøring 	<ul style="list-style-type: none"> • Å synliggjøre samisk språk og kultur i kommunen for på den måten å, i større grad, oppnå toleranse og likeverdighet mellom norsk og samisk. 	<ul style="list-style-type: none"> • Rådmann • Service • Språkkonsulent/rådgiver • Øvrige ansatte

synliggjøres i alle kommunale virksomheter.			
<p>Pkt. 3: Kompetanseutvikling i samisk språk i Hamarøy kommune. <i>Hamarøy kommune er etter Samelovens språkregler § 3-7 forpliktet til å legge forholdene til rette slik at ansatte får permisjon med lønn for å lære samisk.</i></p>	<ul style="list-style-type: none"> • Opplæring av samisk helsepersonell og andre ansatte • Giellatjehppe ved Drag skole (kommunen velger å prioritere giellatjehppe ved Drag skole pga. de samiske elevenes språksituasjon) • Tilbud om etter- og videreutdanning av samiskspråklige ansatte 	<ul style="list-style-type: none"> • Å ha flere ansatte i organisasjonen som innehar kunnskaper iu lulesamisk språk • Stimulere til økt bruk av samisk hos skoleelevene ved Drag skole 	<ul style="list-style-type: none"> • Rådmann • Serviceleder • Giellatjehppe • Rektor ved Drag skole • Enhetsledere
<p>Pkt. 4: Individuelle kirkelige tjenester. <i>Etter Samelovens språkregler § 3-6 har enhver rett til individuelle kirkelige tjenester på samisk i Den norske kirkes menigheter i forvaltningsområdet.</i></p>	<ul style="list-style-type: none"> • Økonomisk støtte/tilskudd til kirkelig fellesråd 	<ul style="list-style-type: none"> • Å få individuelle kirkelige tjenester på lulesamisk 	<ul style="list-style-type: none"> • Kirkelige fellesråd ved kirkevergen
<p>Pkt. 5 Utvidet rett til bruk av samisk i helse- og sosialektoren. <i>Den som ønsker å bruke samisk for å ivareta egne interesser overfor lokale og regionale offentlige helse- og sosialinstitusjoner i forvaltningsområdet, har rett til å bli betjent på samisk.</i></p>	<p>Innen ansvar Helse og sosial kan midlene brukes til;</p> <ul style="list-style-type: none"> • Kompetanseheving innenfor samisk kulturforståelse og basiskurs i samisk språk for ansatte på sykehjemmet • Den læstadianske forsamling overfører sendinger fra samlinger, og det vil derfor være behov for investeringer som gjør det mulig å overføre samlinger til dem som måtte ønske det på sykehjemmet/andre institusjoner • Midler til innkjøp av samisk kunst/utsmykking ved sykehjemmet og andre institusjoner • Lønnsmidler til ansatt/ansatte som får et særskilt ansvar for å utvikle en tjeneste 	<ul style="list-style-type: none"> • Samiske pasienter/bruker blir betjent på lulesamisk 	<ul style="list-style-type: none"> • Lederne innenfor Helse og omsorg

	tilpasset samiske brukere innen helse-og omsorg		
--	---	--	--

Láhkavuodo/ Lovgrunnlag	Láhkataksta/Lovtekst	Tjielgadás/ Utdyping
<p>§ 3-2. Láhkaásadusáj járggálibme. Diedádusá ja sjiemá</p> <p>§ 3-2 Oversettelse av regler. Kunngjøringer og skjema</p>	<p>Lága ja láhkaásadusá majda ábbá jali oasse sáme álmugis la sierra berustibme, galggi járggáluvvat sámegeiellaj.</p> <p>Diedádusá almulasj orgánajs ma galggi álles jali ásiida álmugis háldadimguovlon, galggi liehket sámegeiellaj ja aj dárogeiellaj.</p> <p>Sjiemá majt galggá adnet bájkálasj jali guovlo almulasj orgánajda háldadimguovlon galggi liehket sámegeiellaj ja aj dárogeiellaj. Gånágis vaddá dárkelap njuolgadásájt dán mærrádusá fábmuj biedjamis.</p> <p>Lover og forskrifter av særlig interesse for hele eller deler av den samiske befolkning, skal oversettes til samisk. Kunngjøringer fra offentlige organ som særlig retter seg mot hele eller deler av befolkningen i forvaltningsområdet, skal skje både på samisk og norsk. Skjema til bruk overfor et lokalt eller regionalt offentlig organ i forvaltningsområdet skal foreligge både på samisk og norsk. Kongen gir nærmere regler om iverksetting av denne bestemmelsen</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Oversetting av stillingsannonser, informasjon og kunngjøringer • Oversetting og publikasjon av samiske artikler på kommunens hjemmeside • Egen samisk språkkonsulent/rådgiver
<p>§ 3-3. Riektá vásstádusáv sámegeiellaj oadtjot.</p> <p>§ 3-3 Rett til svar på samisk</p>	<p>Sujna gut sámegeiellaj aktijvuodav válldá bájkálasj almulasj orgánajn mij la háldadimguovlon, la riektá vásstádusáv sámegeiellaj oadtjot. Dát ij huoman dájma gá njálmálettjat aktijvuodav váldeduvvá virggeomutjijn guhti I doajmmamin ietjá sajen gá orgána kontávran.</p> <p>Den som henvender seg på samisk til et lokalt offentlig organ i forvaltningsområdet, har rett til svar på samisk. Dette gjelder likevel ikke ved muntlige henvendelser til tjenestemenn som utfører oppdrag utenfor organets kontor.</p>	<p>Skal kommunen styrke publikumskontakten med kompetanse i samisk språk, her må det dekkes vikarer når ansatte skal delta på kurs.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Tilbud om tilegnelse av samisk språkkompetanse, herunder også etter- og videreutdanning av samiskspråklige ansatte. Kostnaden her er først og fremst vikarbruk • Samisk språkkonsulent/rådgiver
<p>§ 3-4 Utvidet rett til bruk av samisk i rettsvesenet</p>	Ikke særlig relevant for Hamarøy kommune	
<p>§ 3-5. Vijdeduvvam riektá sámegeielav varresvuoda- ja sosiálasuorgen</p> <p>§ 3-5 Utvidet rett til bruk av samisk i helse- og sosialsektoren</p>	<p>Sujna guhti sihtá sámegeielav adnet berustimijdis bærrálgátsájt bájkálasj ja guovlo almulasj varresvuoda- ja sosiálaásadusáj háldadimguovlon, la riektá dievnastusáv sámegeiellaj oadtjot.</p> <p>Den som ønsker å bruke samisk for å ivareta egne interesser overfor lokale og regionale offentlige helse- og sosialinstitusjoner i forvaltningsområdet, har rett til å bli betjent på samisk.</p>	<p>Innen ansvar Helse og sosial kan avsatte midler brukes til;</p> <ul style="list-style-type: none"> • Kompetanseheving innenfor samisk kulturforståelse og basiskurs i samisk språk for ansatte på sykehjemmet • Den læstadianske forsamling overfører senderinger fra samlinger, og det vil derfor være behov for investeringer som gjør det mulig å overføre samlinger til dem som måtte ønske det på

		<p>sykehjemmet/andre institusjoner</p> <ul style="list-style-type: none"> • Midler til innkjøp av samisk kunst/utsmykking ved sykehjemmet og andre institusjoner • Lønnsmidler til ansatt/ansatte som får et særskilt ansvar for å utvikle en tjeneste tilpasset samiske brukere innen helse-og omsorg
§ 3-6 <i>Individuelle kirkelige tjenester</i>	Enhver har rett til individuelle kirkelige tjenester på samisk i Den norske kirkes menigheter i forvaltningsområdet.	<ul style="list-style-type: none"> • Økonomisk støtte/tilskudd til kirkelig fellesråd
<p>§ 3-7. Riektá áhpadusvirggeloahpáj</p> <p>§ 3-7 <i>Rett til utdanningspermisjon</i></p>	<p>Siján gudi barggi bájkálasj jali guovlo almulasj orgánan mij la háldadimguovlon, la riektá oadtjot bálkkidum virggeloabev allasisá ámastittjat sámegielmähtov gå orgádna dakkir máhtov dárba. Máhttelis la mierredit, riektá barggev vælggogissan dahká joarkátjit orgánan vissa ájgev barggat áhpadusá manjela. Gånågis dárkkelappot mierret njuolgadusájt dáj mærrádusáj tjadádime birra.</p> <p>Tilsatte i et lokalt eller regionalt offentlig organ i forvaltningsområdet har rett til permisjon med lønn for å skaffe seg kunnskap i samisk når organet har behov for slik kunnskap. Retten kan gjøres avhengig av at den tilsatte forplikter seg til å arbeide for organet en viss tid etter utdanningen. Kongen gir nærmere regler om gjennomføringen av disse bestemmelsene.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Tilbud om etter- og videreutdanning av samisklærere • Samiskspråklig utdanningspermisjon til kommunalt ansatte
<p>§ 3-8. Riektá áhpav sámegiellan oadtjot</p> <p>§ 3-8 <i>Rett til opplæring i samisk</i></p>	<p>Juohkkahattjan la riektá áhpav sámegiellan oadtjot. Gånågis máhtta dárkkelap njuolgadusájt dán mærrádusá tjadádime birra vaddet. Vuodoskåvlå ja joarkkaskåvlå sámegiella ja sámegiellaj áhpadime gáktuj guoski da njuolgadusá ma li vuodoskåvllålgan ja joarkkaáhpaduslágan (áhpaduslágan), ja da njuolgadusá ma dajda lågajda li duodden.</p> <p>Enhver har rett til opplæring i samisk. Kongen kan gi nærmere regler om gjennomføringen av denne bestemmelsen.</p> <p>For opplæring i og på samisk gjelder reglene i og i medhold av lov om grunnskolen og den videregående opplæringa (opplæringslova).</p>	<p>Kommunen vil ha utfordringer på grunn av generell lærermangel innen lulesamisk språk, og har allerede etablert en stipendordning for studenter (sammen med Nordland fylkeskommune). Kommunens bidrag er 100.000 kr pr student. Denne kostnaden legges inn under aktivitetsdelen. Hamarøy kommune ønsker å prioritere giellatjehppe ved Drag skole pga. de samiske elevenes språksituasjon</p> <ul style="list-style-type: none"> • Stipendordninger • Giellatjehppe • Tilbud om etter- og videreutdanning av samisklærere
<p>§ 3-9. Sámeigiella suohkana háldadusán</p>	<p>Suohkanstivrra máhtta mierredit, sámegiella galggá liehket dássásasj dárogielajn álles jali muhtem oasen suohkana háldadusán.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Midler til språkkonsulentens/rådgivers ansvarsområder. Herunder

<p>§ 3-9 Samisk i den kommunale forvaltning</p>	<p>Kommunestyret kan bestemme at samisk skal være likestilt med norsk i hele eller deler av den kommunale forvaltning.</p>	<p>også; tolkning, innkjøp av samisk kunst for synliggjøring, skilting, møtevirksomhet m.m</p> <ul style="list-style-type: none"> • Abonnement på samiske aviser og tidsskrifter
	<p>Ruhtagáillo vuodo- ja dievnastudoasse</p> <p>Sum kostnader basis- og betjeningsdel</p>	<p>Basistilskudd fra Sametinget ca 3.000.000 kr fordeler seg slik:</p> <ul style="list-style-type: none"> • 400.000 kr settes av til merarbeid kommunal samisk forvaltning: Fordeler seg slik: <ul style="list-style-type: none"> - Rådmann 10% - Utvikling 10% - Regnskap 10% - Lønn/personal 10 % - Service/IT 20 % - Helse og omsorg 20% - Oppvekst 20 % • ansvar kirke og trossamfunn kr 200.000 • ansvar 190 samisk språk og forvaltning kr 1.350.000 • ansvar Drag skole giellatjehppe kr 450 000 • ansvar Helse- og sosial kr 400.000 • tilbud om etter- og videreutdanning av samisklærere: 100.000 kr • samiskspråklig utdanningspermisjon til kommunalt ansatte i kommunen (kan f.eks. være studier i regi av Nord Universitet): 100.000 kr <p><i>Innen ansvar 190 samisk språk og forvaltning skal midlene dekke lønn for språkkonsulent/rådgiver, sosiale kostnader, annonsering, informasjon/kunngjøring, møtevirksomhet, abonnement, skilting m.m.</i></p>

For **Utviklingsdelen** så stiller Sametinget krav om *tiltak for barnehagebarn, skolebarn og øvrige tiltak*. Det er derfor å anbefale følgende;

Suohkanij giellaávdđánahttembarggo / Kommunens språkutviklingsarbeid		
Mánájárrdemánájda 2020 / Tiltak for barnehagebarn 2020		
<i>Dájma /Tiltak</i>	<i>Mihtto/Ulmme/Mål/formål</i>	<i>Budsjætta 2020 / Budsjett 2020</i>
<p><i>Kompetanseheving og utvikling av samiskspråklige tiltak og undervisningsopplegg for de kommunale barnehagene i nye Hamarøy.</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Samiskspråklig utdanningspermisjon til pedagoger og ansatte i de kommunale barnehagene i nye Hamarøy. Kommunen bør ha ei bevisst satsing på å gi ansatte utdanningspermisjon for å tilegne seg mer samiskspråklig kunnskap. Det er viktig at barnehager får en større språklig- og kulturell bevissthet til det vi vi har to kulturer i nye Hamarøy. En slik satsing fra kommunens side er det sterkeste samiskspråklige tiltaket for våre barnehager • Drag barnehage har en ansatt som har tatt utdanningspermisjon gjennom Nord Universitet. Denne personen er en samiskspråklig ressurser for Drag barnehage, men kan også bli en ressurser for de andre kommunale barnehagene, gjerne som såkalt "giellatjehppe". Det kan også være aktuelt å leie vikarer for ressurserpersonene eller leie inn samiskspråklige ressurserpersoner for bruk i undervisning. • Det må gis rom for at barnehagene selv er med på å utvikle disse tiltakene 	<p>Samiske barn i barnehagene skal få støtte til å bevare og utvikle sitt språk, sin kunnskap og sin kultur. Innholdet i barnehagetilbudet til samiske barn skal tilpasses barnas samiske bakgrunn. Personalet skal ha kjennskap til, og legge vekt på, at også den samiske kulturen skal være en del av barnehagens innhold. Det skal legges til rette for at barna også kan få møte samisk språk</p> <p>Øke samiskspråklig kompetanse for de kommunalt ansatte, slik at de kan bli en intern ressurser i det samiskspråklige –og kulturelle arbeidet til barnehagene</p>	<p>Giellatjehppe Drag barnehage 50% 220.000 kr</p> <p>Andre tiltak 200.000 kr</p>
<p><i>Utvikling av samiskspråklige tiltak og undervisningsopplegg for den eneste samiske lulesamiske barnehagen i Tysfjord – Árran mánájárrde.</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Det er behov for å at kommunen tar et større ansvar for det samiske barnehagetilbudet som gis i kommunen. Dette gjelder 	<p>Kommunen har ansvar for at barnehagetilbudet til samiske barn i samiske distrikt bygger på samisk språk og kultur.</p> <p>Samiske barnehager skal fremme barnas samiskspråklige kompetanse, styrke barnas samiske identitet og</p>	<p>Giellatjehppe 50% 220.000 kr</p> <p>* Denne finansieringen trekkes dersom Árran får omsøkte midler på ekstra giellatjehppe sendt Sametinget 21/08-19.</p>

<p>både privat og kommunale barnehager. For å sikre samiske barns språklige stimulans er det viktig å sikre språklige ressurser i språkarbeidet. Kommunen vil gå i dialog med Árran mánájjárdde for bidra til å sikre en best mulig språklig stimulans for barna, nettopp for å sikre overgangen mellom barnehage og skole. Rekruttering til førstespråksundervisning i samisk skjer, først og fremst, gjennom Árran mánájjárdde.</p>	<p>videreføre samiske verdier, samisk kultur og tradisjonskunnskap</p>	
<p><i>NuorajTV</i></p> <ul style="list-style-type: none"> Tilskuddet til NuorajTV (under øvrige tiltak) gir et indirekte positivt tiltak for barnehage- og skolebarn, så derfor nevnes det som et tiltak også for barnehagebarn. 		<p>Se budsjett under øvrige tiltak</p>
<p>Skávlláohppijda 2020 / Tiltak for grunnskolebarn 2020</p>		
<p><i>Dåjma/Tiltak</i></p>	<p><i>Mihtto/Ulmme/Mål/formål</i></p>	<p><i>Budsjæhtta 2020 / Budsjett 2020</i></p>
<p><i>Ekstra giellatjehppe Drag skole</i></p> <ul style="list-style-type: none"> Drag skole har idag én stilling som giellatjehppe som er finansiert under basis- og betjeningsdel og som er i høyeste grad et tiltak for grunnskolebarn. <p>I småtrinnet 1-7.klasse, samisk som 1.språk er det for skoleåret 2018/19 nå 29 elever. Tedensen er klar, og det er at Drag skole får stadig flere førstespråkselever i samisk. Språksituasjonen er kjent, der mange av disse har et svakt, samsik hjemmespråk (foreldre). I tillegg har mange av elevene på skolen samisk som andrespråk. Det er behov for mer voksentetthet og mer ressurser for å øke bruken av samisk.</p>	<p>Hamarøy kommune ønsker å prioritere ekstra giellatjehppe ved Drag skole pga. de samiske elevenes språksituasjon</p>	<p>450.000 kr</p>
<p><i>Språkkaféer på skolene</i></p> <ul style="list-style-type: none"> Tilskudd til foreldrearbeidsutvalgene (FAU) for gjennomføring av språkkaféer på ettermiddag/kveldstid for skolebarna. 	<p>Flere arenaer for bruk av samisk språk Oppnå funksjonell tospråklighet</p>	<p>50.000 kr</p>
<p><i>NuorajTV</i></p> <ul style="list-style-type: none"> Tilskuddet til NuorajTV (under andre tiltak) gir et indirekte positivt tiltak for barnehage- og 	<p>Vitalisering og synliggjøring av lulesamisk språk og kultur med tiltak for å styrke språket hos den lulesamiske befolkningen</p>	<p>Se budsjett under øvrige tiltak</p>

skolebarn, så derfor nevnes det som et tiltak også for skolebarn.	Oppnå funksjonell tospråklighet Vi vil lage flere arenaer for bruk av lulesamisk språk Bevisstgjøring og identitetsbygging	
<i>Julevsáme vahkko</i> <ul style="list-style-type: none"> Tilskuddet til Julevsáme vahkko (under andre tiltak) gir et indirekte positivt tiltak for mange skolebarn, så derfor nevnes det som et tiltak også for skolebarn. 	Vitalisering og synliggjøring av lulesamisk språk og kultur med tiltak for å styrke språket hos den lulesamiske befolkningen Oppnå funksjonell tospråklighet. Aktiv bruk av lulesamisk språk med kurs til befolkningen Vi vil lage flere arenaer for bruk av lulesamisk språk Bevisstgjøring og identitetsbygging	Se budsjett under øvrige tiltak
<i>Kompetanseheving for lærere</i> <ul style="list-style-type: none"> Etter –og videreutdanning av lulesamiske lærere. Denne kostnaden er tatt inn under basis- og betjeningsdel og nevnes således her som et tiltak. 	Øke samiskspråklig kompetanse for de lulesamiske lærerne	Se budsjett under basis- og betjeningsdel
letjá dájma 2020 / Øvrige tiltak 2020		
<i>Dájma/Tiltak</i>	<i>Mihtto/Ulmme/Mål/formål</i>	<i>Budsjæhtta 2020 / Budsjett 2020</i>
<i>NuorajTV</i> <ul style="list-style-type: none"> Lulesamisk medie 	Vitalisering og synliggjøring av lulesamisk språk og kultur med tiltak for å styrke språket hos den lulesamiske befolkningen Oppnå funksjonell tospråklighet Vi vil lage flere arenaer for bruk av lulesamisk språk Bevisstgjøring og identitetsbygging	100.000 kr
<i>Julevsáme vahkko</i> <ul style="list-style-type: none"> Lulesamisk kulturuke 	Vitalisering og synliggjøring av lulesamisk språk og kultur med tiltak for å styrke språket hos den lulesamiske befolkningen Oppnå funksjonell tospråklighet. Aktiv bruk av lulesamisk språk med kurs til befolkningen Vi vil lage flere arenaer for bruk av lulesamisk språk Bevisstgjøring og identitetsbygging	100.000 kr
<i>Aktiviteter for eldre og deres familier, gjerne i samarbeid med demensforeninger</i>	Flere arenaer for bruk av samisk språk Oppnå funksjonell tospråklighet	50.000 kr
<i>Språkkafé i samarbeid med ASVO eller andre. Kveldsbasert tiltak</i>	Flere arenaer for bruk av samisk språk Oppnå funksjonell tospråklighet	100.000 kr
<i>Konsert/seminar/andre kultur- og språktiltak</i>	Vitalisering og synliggjøring av lulesamisk språk og kultur Bevisstgjøring og identitetsbygging	100.000 kr

	Vi vil lage flere arenaer for bruk av lulesamisk språk og kultur	
<i>Duodje-undervisning for barn- og unge, kjøp av tjenester fra Árran</i>	Vitalisering og synliggjøring av lulesamisk språk og kultur Bevisstgjøring og identitetsbygging Vi vil lage flere arenaer for bruk av lulesamisk språk og kultur	30% stilling på Drag og 20% stilling på Oppeid. Ca. 10.000 kr til innkjøp av utstyr 250.000 kr
<i>Lærerrekuttering (pågående prosjekt)</i> <ul style="list-style-type: none"> Kommunen har utfordringer på grunn av generell lærermangel innen lulesamisk språk, og har etablert en stipendordning for studenter (sammen med Nordland fylkeskommune). Kommunens bidrag er 100.000 kr årlig pr student for studenter som tar lulesamisk lærerutdanning ved Nord Universitet på normert tid (5 år). Kommunens bidrag (antall studenter som finansieres av kommunen) i den nye lærerutdanningen er forventet å være 3.	Øke rekrutteringen/tilgangen til samiskspåklige lærere for nye Hamarøy kommune med bindingstid som lærer ved skolene	300.000 kr
<i>Skilting offentlige bygg</i> <ul style="list-style-type: none"> Det er behov for å skilte alle kommunale/offentlige bygg i nye Hamarøy på to språk, samisk og norsk Dette er en større engangskostnad	Vitalisering og synliggjøring av lulesamisk språk og kultur Bevisstgjøring og identitetsbygging	300.000 kr
<i>Profilscole og språkressurscenter</i> <ul style="list-style-type: none"> Profilscole – utredningsarbeid – 300.000 kr. Her må det settes av midler til en prosjektleder som jobber med dette. (Hva må til for å lage denne profilscolen? Det er behov for å se på organisering og innhold) Kan dette f.eks sees i sammenheng med et språkressurscenter? 	Utviklingsarbeid Skape noe nytt og innoativt	300.000 kr
<i>Lønnsmidler som rekruttering</i> Som rekrutteringstiltak i nye Hamarøy bør ansatte få uttelling for relevant samiskspåklig videreutdanning tatt ved universitet, høyscole eller annen godkjent utdanningsinstitusjon: <ul style="list-style-type: none"> • 60 stp. eller tilsvarende: 20 000 kr • 45 stp. eller tilsvarende: 15 000 kr 	Rekruttering av samiskspåklig ansatte	100.000 kr

<ul style="list-style-type: none"> • 30 stp. eller tilsvarende: 10 000 kr • 15 stp. eller tilsvarende: 5 000 kr • Realkompetanse samisk: 5 000 kr <p>Kompetansetillegget bør gå over de ulike virksomhetenes budsjett. Det er kun det første året at kostnaden kan belastes dette ansvarsområdet.</p>		
<i>SUM – tiltak utviklingsdelen</i>		<i>2.840.000 kr</i>

Aktivitetsplan er basert på de strategiske og overordnede planer kommunen har for betjening av den samiske befolkningen, og tiltakene har vært sendt bredt ut, både til kommunalt ansatte- og til enhetene i nye Hamarøy kommune, for kommentarer, endringer og forslag på nye tiltak.

Det foreslås her å utarbeide en aktivitetsplan for *bare* 2020.

Fellesnemda for nye Hamarøy må vedta en aktivitetsplan for 2020. Det er ønskelig at det nye kommunestyret i Hamarøy kommune tar stilling til en 3-årig aktivitetsplan som vedtas innen 31.august 2020.

6 Utvikling av samisk språk- og kultur i den nye kommunen

6.1 Samarbeid med Árran – lulesamisk senter

Den nye kommunen har en utfordring knyttet til omstillingskapasitet og kompetanse for samisk språk, kultur og samfunnsliv. Kommunen blir en del av samisk forvaltningsområde. Dette innebærer behov for endret kompetanse og store muligheter til å utvikle nye tjenester. I omstillingsprosessen og på lang sikt er det helt essensielt at kommunen må sikre likeverdige tjenester som er godt tilpasset alle.

En sentral samarbeidspartner er Árran lulesamiske senter, som har høy kompetanse på det samiske perspektivet lokalt. Kompetansen og verdiene som Árran representerer vil være en styrke for kommunens arbeid med kulturarbeid, tospråklighet og samfunnsbygging. Det vil være et behov for å se på hvordan Árran kan styrke kompetansen for kommunen, både i forhold til utvikling av tjenesteproduksjon og utøvelsen av denne.

Det bør vurderes hvordan Árran *kan og skal* dras inn i den kommunale forvaltningen. Det bør utarbeides en særskilt samarbeidsavtale med Árran, der kanskje Árran omfattes av kommunalt driftstilskudd. Likebehandling av de to kulturinstitusjonene Hamsunsenteret og Árran i form av driftstilskudd kan være en målsetning.

I tillegg til at Árran er en kulturinstitusjon, så er de også et språksenter. Det bør vurderes om ikke kommunens språkressurs/ressurser og Árrans ressurs samles til et større og mer faglig miljø, herunder danne et *språkressurs*senter. Árrans midler som språksenter kan f.eks føres til et kommunalt språkressurscenter.

6.2 Språkressurscenter

I den offentlige utredningen Hjertespråket (NOU 2016:18) foreslår ekspertutvalget at det opprettes tre samiske språkressurscenter underlagt Sametinget, ett sørsamisk, ett lulesamisk og ett nordsamisk språkressurscenter.

Språkressurscenterne skal ha en koordinerende rolle og en rådgiverfunksjon. I tillegg mener utvalget at språkressurscenterne bør ha et ansvar knyttet til blant annet tolking, oversetting, informasjonsarbeid og fjernundervisning.

Språkressurscenterne skal bidra til å sikre at språkrettighetene i større grad etterleves, og skal bistå kommuner og enkeltindivider i oppfyllelsen av et samiskspråklige tjenestetilbud. Kommuner og fylkeskommuner skal imidlertid fortsatt ha en tilretteleggingsplikt overfor egne innbyggere og ansvar for etterlevelse av regelverket i tjenestetilbudet i kommunen.

Språkressurscenterne vil ha en særlig viktig rolle for styrking av det samiskspråklige barnehage- og skoletilbudet. Utvalget foreslår at språkressurscenterne skal ha egne barnehage- og skoleansvarlige. Barnehage- og skoleansvarlig ved de ulike språkressurscenterne skal ikke erstatte etablerte institusjoner, men inngå som en styrking av etablerte tilbud. Utvalget mener oppgaver som skal legges til språkressurscenterne når det gjelder barnehage- og skolesektorene er å tilby tjenester og ha en tilretteleggingsfunksjon, særlig når nye samiskspråklige tilbud skal etableres.

- Språkressurscenterne skal ha en koordinerende rolle og en rådgiverfunksjon.
- I tillegg mener utvalget at språkressurscenterne bør ha et ansvar knyttet til blant annet tolking, oversetting, informasjonsarbeid og fjernundervisning.
- Språkressurscenterne skal bidra til å sikre at språkrettighetene i større grad etterleves, og skal bistå kommuner og enkeltindivider i oppfyllelsen av et samiskspråklige tjenestetilbud.

Kommuner og fylkeskommuner skal imidlertid fortsatt ha en tilretteleggingsplikt overfor egne innbyggere og ansvar for etterlevelse av regelverket i tjenestetilbudet i kommunen.

- Språkressurssentrene vil ha en særlig viktig rolle for styrking av det samiskspråklige barnehage- og skoletilbudet.
- Utvalget foreslår at språkressurssentrene skal ha egne barnehage- og skoleansvarlige ved sentrene. Barnehage- og skoleansvarlig ved de ulike språkressurssentrene skal ikke erstatte etablerte institusjoner, men inngå som en styrking av etablerte tilbud.
- Utvalget mener oppgaver som skal legges til språkressurssentrene når det gjelder barnehage- og skolesektorene er å tilby tjenester og ha en tilretteleggingsfunksjon, særlig når nye samiskspråklige tilbud skal etableres.

Kilde: Hjertespråket (NOU 2016:18)

Nye Hamarøy kommune bør nedsette ei arbeidsgruppe som jobber for å konkretisere dette forslaget i NOU-en. Dette med formål i å:

- a. Samle kompetanse og styrke fagmiljøet knyttet til samiskspråklig tjenestetilbud i forvaltningen
- b. Utvikle et helhetlig utviklingsprogram for lulesamisk språk

Innhold (ikke uttømmende):

- Bidra til å sikre språkrettigheter
- Bistå kommuner/fylkeskommuner/statlige etater og enkeltindivider i oppfyllelsen av samiskspråklige tjenestetilbud
- Informasjon og erfaringsutveksling
- Koordinerende rolle og rådgiverfunksjon/veiledning
- Ordinære tolkingsoppgaver og skjermtolking, bl.a. innenfor helsesektoren?
- Oversetting
- Fagutvikling og rekruttering av ansatte og elever til språktilbud
- Inneha ressurs som barnehage- og skoleansvarlig

Faglige ressurser; Samle flere av den samiskspråklige kompetanse i språkressurssenteret.

- Språkressurser Árran – språksentremidler ca. 1.0 million / Sametingets bidrag?
- Språkressurs kommune – språkkonsulent
- 1-2 språkmedarbeiderstillinger
- Andre samiskspråklige fagressurser, eks. innen helse- og omsorg

Økonomiske ressurser;

- Tospråklighetsmidler; kommunen og Nordland fylkeskommune
- Prosjektmidler
- Direkte overføring fra KMD – Bistå KMD i oversettelsesjobber

6.3 Drag skole som lulesamisk profilskole

I den offentlige utredningen Hjertespråket (NOU 2016:18) mener utvalget at språkvitaliseringskommuner og storbykommuner må ha minst en samisk profilskole i kommunen. På samiske profilskoler må det være et helhetlig samisk opplæringstilbud.

En samisk profilskole bør som minimum bestå av bruk av LK06S. I tillegg må det legges til rette for at alle elevene har det samme totaltimetallet. I praksis vil dette bety at elever som ikke har samisk som første- eller andrespråk, må ha opplæring i ett eller flere fag som samlet tilsvarer timetallet for samisk som andrespråk. På en samisk profilskole bør elevene kunne velge mellom opplæring i et nytt fag om samisk kultur, historie og språk eller opplæring i samisk. På slike profilskoler bør det være gode rammer for å skape en positiv motivasjon for samisk språklæring, både hos foreldre og elever.

Nye Hamarøy kommune bør nedsette ei arbeidsgruppe som jobber for at Drag skole blir en profilskole for lulesamisk språk. Profilskoler er skoler som ønsker å rette spesiell faglig

oppmerksomhet mot et fag eller et emne. Spesialisering kan skape det unike og bidra til høyere kvalitet, og nye Hamarøy kommune bør derfor legge til rette for at kommunen selv utvikler denne profilen ved Drag skole, med mål om å bli best på dette området for lulesamisk språkområde. Dette gir rom for lokale tilpasninger og satsinger som kan gi lokale og regionale løft.

Delprosjekt 10.2.1 Plan for oppvekst og undervisning foreslår Drag skole som samisk profilskole; *«Drag skole foreslås som samisk profilskole. Drag skole har lang erfaring med samisk opplæring, har opparbeidet seg kompetanse, har samiskspråklig personale og har de fleste samiske elevene i grunnskolen. Drag skole har også inngående kjennskap til de samiske læreplanene. Profilskolen skal veilede, koordinere samiskopplæringa i kommunen og være en ressurs for de andre skolene i kommunen. Dette innebærer at skolen må få ekstra ressurser til administrasjon for å ivareta de oppgaver en profilskole skal ha».*

Videre foreslår gruppen at den nye kommune må vurdere og foreslå etablering av samisk språkressurscenter tilknyttet en av skolene i samhandling med barnehagesektoren.

Innhold (ikke uttømmende);

- Undervisning
- Fjernundervisning på grunnskolenivå. Salg tjenester, eksempelvis fjernundervisning. Annet?
- Læremiddelproduksjon
- Vertsskole for språkbad. Hensyn ta overnatting m.m.

Mulige økonomiske rammer;

- Tilskudd til samiskspråklig opplæring/undervisning som følger med i rammeoverføringene til kommunen
- Sametinget; læremiddelproduksjon
- Salg av fjernundervisningstjenester

ÁDÁ
Hábmera
SUOHKAN
NYE
Hamarøy
KOMMUNE

Det samiske perspektiv på strategisk nivå i nye Hamarøy kommune